

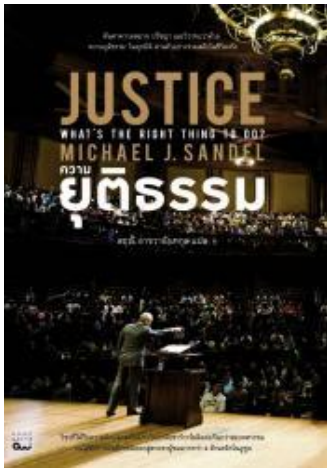
บทปริทัศน์หนังสือ เรื่อง จากความยุติธรรมสู่เงินไม่ใช่พระเจ้า: ชีตจำกัดทางศีลธรรมของตลาด

Justice : What's the Right thing to Do? and What Money Can't Buy: the Moral Limits of Markets

ศยามล เจริญรัตน์

ไมเคิล เจ แซนเดล

(Micheal J. Sandel)

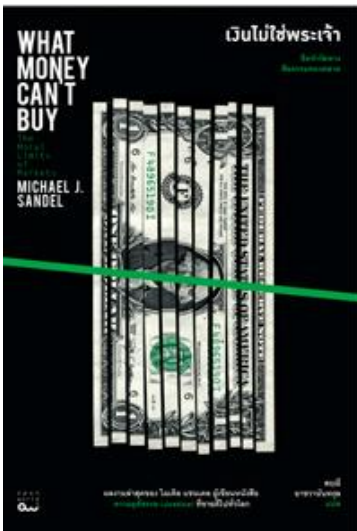
เมื่อหลายปีก่อนได้มีหนังสือชื่อ

ความยุติธรรม (justice: What's the Right thing to Do?) ได้ถูกแปลเป็นภาษาไทย หลังจากที่หลายคนได้มีโอกาสชมและฟัง การบรรยายของ ไมเคิล เจ แซนเดล (Micheal J. Sandel) แห่งมหาวิทยาลัย

ฮาร์วาร์ด ผ่านทางยูทูป (youtube) และแหล่งอินเทอร์เน็ตฟรีต่างๆ ทั้งเรื่อง Tanner Lectures และเรื่องความยุติธรรมที่โด่งดัง หนังสือเล่มดังกล่าว ได้ถอดมาจากบทสนทนาในห้องเรียนวิชาความยุติธรรม ที่หยิบยกคำถาม ที่ชวนให้คิดถกเถียง ตัดสินใจว่าในแต่ละสถานการณ์อะไรคือความยุติธรรม บางเรื่องในหนังสือให้คำตอบที่ชัดเจนแต่หลายข้อถกเถียงก็ละทิ้งเป็นเพียงคำถามและข้อโต้แย้งให้ได้ขบคิดต่อในแนวคิดของความยุติธรรม หนังสือเล่มนี้นำเสนอหลักศีลธรรมและจริยธรรมต่อปัญหาสาธารณะร่วมสมัยโดยใช้

ปรัชญาการเมืองของสำนักคิดในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นแขนงขยายเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองการคลัง การอุ้มบุญ การค้ากำไรเกินควร และเรื่องอื่นๆ บนฐานคิดเดิมๆ ที่แทบไม่เปลี่ยนแปลงระหว่างแนวคิดของอรรถประโยชน์นิยม และแนวคิดของการเคารพในสิทธิของบุคคล “ความยุติธรรม” ได้แสดงให้เห็นผู้อ่านได้เปิดมุมมองที่ศาสตราจารย์แซนเดลพยายามอธิบายมุมมองของเขาผ่านหนังสือเล่มนี้

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2556 ที่ผ่านมามีการแปลหนังสือเล่มใหม่ใน

แนวคิดเดิมที่ว่าด้วยตลาดและหลักศีลธรรม เรื่อง เงินไม่ใช่พระเจ้า: ชีตจำกัดทางศีลธรรมของตลาด (What Money Can't Buy: the Moral Limits of Markets) จากสำนักพิมพ์ open worlds ที่สตูดี อาชวานันทกุล นักแปลท่านเดิมได้เรียบเรียงเป็นภาษาไทยที่สามารถอ่านและเข้าใจได้ไม่ยาก

หนังสือเล่มนี้ยังคงเป็นการสร้างข้อถกเถียงระหว่างเรื่องกลไกตลาดที่ใช้เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนกับระบบศีลธรรมของผู้คนเพื่อมองถึงความยุติธรรมที่ผู้เขียนพยายามสร้างภาพให้เห็นจากการยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงๆ ในสังคมโลกว่า

กลไกตลาดที่ไร้ชีวิตได้สร้างรอยบาดแผลอะไรไว้กับสังคมที่เต็มไปด้วยชีวิตที่ตลาดเดินผ่านบ้าง หนังสือขนาดกะทัดรัดเล่มนี้แบ่งออกเป็น 6 บท ประกอบด้วย บทนำ: ตลาดกับศีลธรรม บทที่ 1: ลัดคิว บทที่ 2: แรงจูงใจ บทที่ 3: ตลาดเบียดขับศีลธรรมอย่างไร บทที่ 4: ตลาดความเป็นและความตาย และบทที่ 5: สิทธิการตั้งชื่อ และในส่วนต้นและส่วนท้ายเป็นการแนะนำผู้เขียนและผู้แต่ง และกิตติกรรมประกาศของผู้แต่งที่ยังคงไม่พลาดที่จะมีคำถามหยิกแกมหยอกและข้อถกเถียง ในจำนวนหน้าน้อยๆ เหล่านั้น หนังสือเล่มนี้เป็นพัฒนาการของงานเขียนและงานสนทนาของเขาที่ได้ชี้ให้ชัดมากขึ้นถึงสถานการณ์ความไม่เท่ากันของโอกาสในโลกที่ผู้เขียนได้เลือกใช้คำระหว่างตลาดและศีลธรรมไม่ก็คำในหนังสือในการสร้างข้อถกเถียงระหว่างเหตุผลของตลาดที่มุ่งมองในเรื่องเสรีนิยม (libertarian) และอรรถประโยชน์นิยม (utilitarian) ว่าความสามารถที่จะจ่าย (ability to pay) และความเต็มใจที่จะจ่าย (willingness to pay) นั้นแตกต่างกัน บางครั้งการซื้อสิทธิหรือโอกาสผ่านตัวแทนหรือสิ่งที่เรียกว่า การแสดงอภิสิทธิ์ เช่น สิทธิในการซื้อเวลาจากเลนหรือช่องทางด่วน ก็ทำให้มองว่าช่องว่างระหว่างผู้คนแยกห่างจากกันและอภิสิทธิ์เหล่านั้นไม่ได้ตอบวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่กำหนดขึ้น หากแต่บางครั้งก็เบียดขับให้คนที่ไม่มีทางเลือกถูกกดทับมากขึ้น ในกรณีของการเข้ารับบริการทางการแพทย์เป็นสิ่งที่เขาหยิบยกมาแสดงได้ชัดที่สุดว่าบริการที่มีคุณภาพถูกซื้อได้ด้วยเงิน และทำให้ผู้ที่ไม่สามารถซื้อได้ถูกเบียดบังคุณภาพลงและต้องใช้เวลาที่มากขึ้นด้วย นอกจากนี้เขาได้หยิบยกข้อถกเถียง

ไว้ในบทเรื่องลัดคิวว่าบางครั้งเส้นแบ่งบางๆ ของเหตุผลทางการตลาดทำให้เกิดโอกาสที่จะกลายเป็นการคอร์รัปชัน หรือลามที่มีควรวได้เช่นกัน ทั้งนี้การเลือกที่เหมาะสมอยู่ตรงไหน กรณีจริยธรรมกับคิวไม่สามารถพิจารณาแค่เพียงการมาก่อนหรือหลังแต่อาจจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นในแต่ละสถานการณ์ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดีประเด็นหนึ่งที่ศาสตราจารย์ไมเคิล แชนเดลได้ชี้ให้เกิดการถกเถียงนั้นคือปัญหาของความไม่เท่าที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตที่ผู้ที่ไม่มีโอกาสและต้องได้รับ การขายสิทธิและแรงจูงใจ (incentivize) ในตลาดหรือนอกตลาดดูจะเป็นการตั้งคำถามกับปทัสสถาน (norm) ของตลาดต่อสินค้าและสิ่งที่ไม่ควรเป็นสินค้าและทำที่สุด จะเกิด “การค้าศีลธรรม” ของตลาดหรือไม่

ข้อถกเถียงของศาสตราจารย์แชนเดลได้แสดงให้เห็นความย้อนแย้งในมุมมองที่แตกต่างกันได้อย่างเสียดแทงถึงกรณีการเงินซื้อได้และซื้อไม่ได้ ที่แสดงถึงการบั่นทอนคุณค่าของบางสิ่งที่ตลาดไม่พยายามอธิบาย กรณีการจ้างทำหมันของสตรีที่เสพยาเสพติด แสดงให้เห็นมุมมองที่แตกต่างระหว่างความพยายามสร้างอนาคตที่ดีโดยการจ้างแม่ที่ติดยาเสพติดไม่ให้มีลูกที่อาจจะด้อยคุณภาพและเสพยาในอนาคตซึ่งเป็นวิธีการป้องกันปัญหาสังคมแต่ในมุมมองกลับแล้วการใช้แรงจูงใจด้วยเงินให้แม่เหล่านั้นตกลงที่จะขายสิทธิในการตั้งครรรภ์ที่มองในแง่ของคุณค่าและโอกาสที่ไม่มี

สิทธิ์เลือกของแม่เหล่านั้น คำถามอาจจะมีคำตอบที่ถูกต้อง แต่ก็ยังเป็นข้อโต้แย้งที่ชวนให้หาคิดกันต่อไป

สิ่งหนึ่งที่ศาสตราจารย์แซนเดลได้สอดแทรกอยู่ตลอดเวลาในหนังสือเล่มนี้คือ “เงินไม่ควรซื้อได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะคุณค่าที่เราต้องมอบให้โดยไม่ยอมให้ตลาดทำลายคุณค่า (นอกตลาด) เหล่านั้น และความเท่าเทียมที่เป็นธรรมสำหรับผู้คนที่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมมากกว่าราคา” แม้ว่าในโลกปัจจุบันเราจะพบกับสังคมซื้อได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นห้องซังที่ดีกว่า เลนรถที่วิ่งได้เร็วกว่า ความสามารถในการสร้างมลภาวะที่มากกว่า การซื้อที่นั่งในการเข้าชมการแสดงหรือฟังคีตย์ใหญ่ การอุ้มบุญ เกียรติ ชีวิตสัตว์คุ้มครอง ค่ากล่าวแต่งงานดีๆ พิธีมิสซาที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่บนหน้าผากของมนุษย์เพื่อการโฆษณา หรือกระทั่งความสะอาดของบรรยากาศโลก เหล่านั้นเกิดจากอุปสงค์ที่กลไกตลาดสร้างขึ้นทำให้เกิดอุปทานที่ตอบสนองภายใต้มุมมองที่ว่าทุกสิ่งมีราคาและอยู่ที่ความพึงพอใจของคุณค่าที่ฝ่ายหนึ่งยินดีที่จะซื้อหรือจ่ายและอีกฝ่ายยินดีที่จะขายโดยพยายามที่จะละเลยศีลธรรมและไม่มองปทัสถาน (norm) แต่มาตรฐานของปทัสถานอยู่ตรงไหน แค่นั้นถึงเป็นเส้นเกณฑ์ที่จะแบ่งว่านั่นคือศีลธรรมอันดีงาม

ดังนั้น อะไรที่เงินควรซื้อได้และอะไรที่เงินไม่ควรซื้อได้ ชีวิตมนุษย์ ศักดิ์ศรี ตัวตน หรือวิญญาณ หนังสือเล่มนี้คงจะทำให้ได้เห็นภาพที่ต้องฝากให้ผู้อ่านได้ติดตามกับหลายเรื่องที่เรามองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย และเป็นเรื่อง

ปกติว่าสิ่งเหล่านั้นแท้จริงแล้วควรทำให้เป็นเรื่องปกติหรือไม่ หรือเรากำลังถูก
ตลาดครอบงำให้คิดว่าเหล่านั้นคือเรื่องปกติ สำหรับการขายเลือด หรือ
การขายชีวิตสิ่งมีชีวิตอื่นร่วมโลก หรือกระทั่งชีวิตของมนุษย์ด้วยกันเองใน
กรณีการค้ามนุษย์ หรือการทำหมัน ตัวอย่างหลากหลายที่เราอาจจะประสบ
พบเจอในชีวิตประจำวันที่ได้อ่านจากหนังสือทำให้ได้ฉุกละหุกคิดหลายต่อหลาย
ครั้งระหว่างอ่านว่า เรากำลังถูกกลืนให้เข้าอยู่ในวิถีชีวิตแบบใหม่ๆ ด้วยความ
เคยชินที่ว่า **“เงินคือพระเจ้า”** หรือไม่